Blanka Doktorová

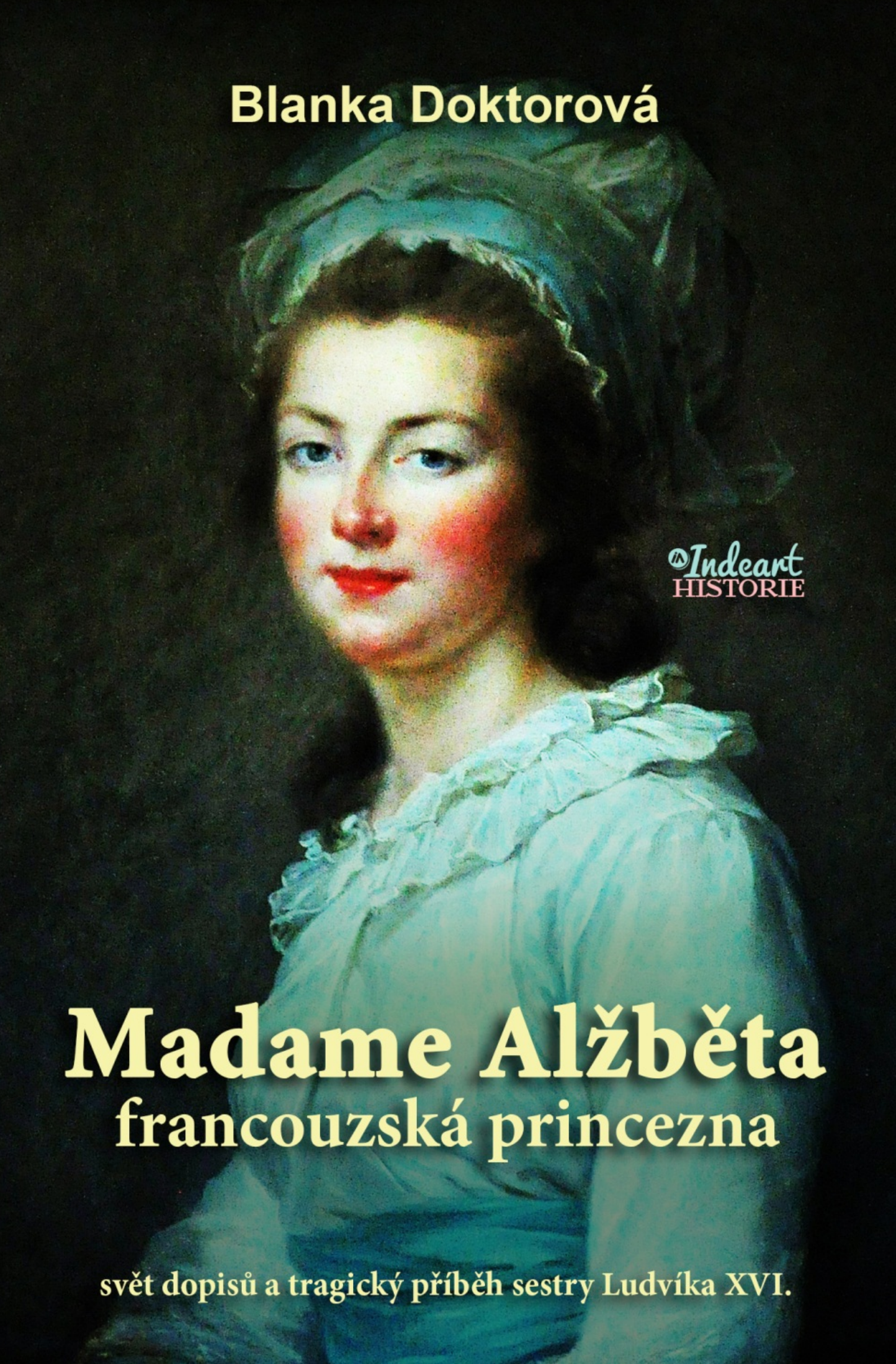

Indeart HISTORIE

Madame Alžběta
francouzská princezna

světdopisů a tragický příběh sestry Ludvíka XVI.

PhDr. Blanka Doktorová

Narozena ve Zlíně. Mládí prožila ve Vsetíně a od roku 1960 žije v Praze. Vystudovala Filozofickou fakultu UK, doktorát získala v oboru sociologie. Učila na fakultě sociálních věd a publicistiky, pak na FF UK. Napsala řadu učebních textů a odborných článků. V literární tvorbě odráží svůj zájem o historii, vydala knihy čerpající z historie Habsburků: Maminka a císařovna mají vždycky pravdu, Císaři se košem nedává, Za štěstím s královskými dluhy a další.

Madame Alžběta francouzská princezna

Tragický a nepříliš známý příběh francouzské princezny Alžběty se udál na francouzském dvoře v době revoluce. Krátce po popravě milovaného bratra Ludvíka XVI. a švagrové Marie Antoinetty skončí také Alžběta na popravišti. Její krátký život je plný dramat a emocí, které se odrážejí i v její zajímavé korespondenci s přáteli. Vzpomínky na věznění rodiny v Templu mohla později popsat už jen její neteř Marie Tereza, která jediná popravy přežila.

Blanka Doktorová

Madame Alžběta francouzská princezna

Svět dopisů a tragický příběh sestry Ludvíka XVI

Indeart
2015

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této elektronické knihy nesmí být reprodukována a šířena bez předchozího písemného souhlasu nakladatele. Neoprávněné užití této knihy bude trestně stíháno. Používání elektronické verze knihy je umožněno jen osobě, která ji legálně nabyla, a jen pro její osobní a vnitřní potřeby v rozsahu stanoveném autorským zákonem. Elektronická kniha je datový soubor, který lze užívat pouze v takové formě, v jaké jej lze stáhnout z portálu. Jakékoliv neoprávněné užití elektronické knihy nebo její části, spočívající např. v kopírování, úpravách, prodeji, pronajímání, půjčování, sdělování veřejnosti nebo jakémkoliv druhu obchodování nebo neobchodního šíření je zakázáno!

© PhDr. Blanka Doktorová, 2016
© INDEART, 2015

www.indeart.cz
978-80-7519-126-7 (PDF)

M o t t o

„Princezna Alžběta, sestra nešťastného Ludvíka XVI., je téměř jedinou osobností, která se jeví nepošpiněna nevýslovnou korupcí francouzského dvora Ludvíka XV. Byla vybavena ušlechtilostí charakteru, který si její obdivovanější, byť krutě tupená švagrová, Marie Antoinetta, stěží mohla nárokovat. Když vypukla revoluce, sdílela neštěstí královské rodiny. Byla s ní uvězněna v Templu, ale byla izolována od krále při jeho procesu v Konventu. Nakonec, odsouzena k smrti za svou oddanost bratrovi, králi, přijala svůj osud se stejně klidnou odvahou, kterou se vyznačoval její život.“

(Life and Letters of Madame Élisabeth de France. In: The Ruin of a Princess. N.Y.1912)

P ř e d m l u v a

(legenda o popravě)

Smrt na popravišti je vždycky událost smutná i dramatická, ale když tam skončí svůj život žena, zdá se nám to zvlášť skličující. Přesto ani ženy nebývají v dějinách nějak zvlášť ušetřeny a občas se při popravách sáhne i do nejvyšších kruhů. Při jedné z největších revolucí si například ve Francii popravili v roce 1793 hned krále i královnu. Tím králem byl tehdy neúspěšný a nešťastný Ludvík XVI. z rodu Bourbonů, královnou byla krásná a rozmařilá Marie Antoinetta z rodu Habsburků.

Pokud bychom se zajímali o osudy dalších členů královské rodiny, možná nás překvapí, že zanedlouho skončila pod gilotinou ještě jedna žena, králova mladší sestra Élisabeth de France (Alžběta), o níž by se těžko dalo tvrdit, že výdobytky revoluce mohla nějak ohrozit. Podle toho, co se z literatury o Madame Alžbětě dozvídáme, její krátký a pohnutý život by snadno obstál i ve filmovém zpracování. Co o ní nebylo známo s jistotou, bylo později romanticky dokresleno.

Pro začátek můžeme zmínit jednu pozoruhodnou legendu, spojenou přímo s okamžikem popravy. Jak se vyprávělo a dokonce i psalo, když prý hlava nebohé princezny po stětí spadla do koše, rozlila se po celém náměstí vůně růží. [1)] Podobně pošetilé výroky ale v době vypjatých emocí nebyly zřejmě nijak překvapivé a snaha dodat této nepochybně zbytečné smrti aspoň dodatečně trochu kouzla mohla být pochopitelná. Než ale dojdeme s naší hrdinkou k onomu skličujícímu konci, vrátíme se na začátek jejího života. Přitom se můžeme trochu zamýšlet i nad tím, jaká vlastně Madame Alžběta byla.

V e r s a i l l e s

(náročná výchova a léta dospívání, v roli sestry francouzského krále)

Počátky složité výchovy

Alžběta se narodila 3. května 1764 jako vnučka francouzského krále Ludvíka XV. Jejím otcem byl následník trůnu dauphin Ludvík a matkou Marie Josefa Saská. Při křtu byla proto kolem malé princezny bezpochyby docela četná společnost. Kromě otce a matky jmenujme aspoň její tři starší bratry, všechny později do událostí významně zapletené. Byli to vévoda z Berry, hrabě z Provence a hrabě z Artois. Jistě nechybělo několik dalších příbuzných, řada urozených hostů a možná ani čtyřletá sestřička Klotilda.

Začátek se tedy princezně Alžbětě jistě vydařil, rodinná pohoda však neměla mít dlouhé trvání. Hned následujícího roku jí zemřel otec a po dvou dalších letech za ním odešla na věčnost i matka, což vedlo k převratným změnám v rodinných vztazích. Jak moc převratné změny to budou, to zatím ještě nikdo netušil. Dvě věci však byly už teď velmi důležité. Nejstarší bratr Alžběty se stal následníkem trůnu a výchova malé princezny se dostala zcela do rukou guvernantek. Cesta k budoucím dramatickým událostem byla už pootevřená.

Zpočátku nikoho u dvora asi zvlášť netrápilo, jak moc půjde za pár let o záchranu trůnu. Nečekaně tvrdým oříškem se ale stala výchova malé Alžběty. Princezna se nyní, bez přítomnosti rodičovské autority, odmítala komukoliv podřídit a čemukoliv naučit. Rozdíl mezi ní a starší sestrou Klotildou byl tak nápadný, že budil starosti a byl mezi dívkami i zdrojem neshod. Můžeme se také dočíst, že princezna byla až přehnaně

pyšná na svůj urozený původ, byla tvrdohlavá, zlobila se, když nebylo po jejím a neváhala třeba si i dupnout.

Až později nahlédneme do četných dopisů Madame Alžběty rodině a přátelům, nebudeme věřit, že půjde o stejnou dívku. Zatím ale spíše připomínala naši pohádkovou „pyšnou princeznu“, která na každou dobrou radu přidávala k dupání ještě protest – „nic nemusím!“. Okolí prý nelibě neslo i snahu malé princezny rozkazovat. Zejména bylo ale na pováženou, že se dívka odmítala vzdělávat s odůvodněním, že to nepotřebuje. Nevděčný úkol přimět mladou dámu k rozumu musela tehdy řešit komtesa de Marsan, která dostala princeznu zcela do své péče.

Svízelná situace se naštěstí začala nečekaně měnit, a to zásluhou starší sestry Klotildy. Malá Madame Alžběta, jejíž chatrné zdraví dělalo všem starost už od narození, opět onemocněla a Klotilda se ujala ošetřovatelské péče s nečekaným úspěchem. Zcela podle úsloví, že všechno zlé může být pro něco dobré, ukázala v této situaci překvapivý pedagogický talent a princezna Alžběta na oplátku projevila lepší stránky své osobnosti. Nejen, že se mezi sestrami vytvořil nový láskyplný vztah, ale mladé „učitelce“ se podařilo seznámit sestru se základy jazykovědy a náboženství a nenápadně trochu kultivovat i její charakter a svérázné chování.

Madame Marsan mohla být spokojena, nicméně věděla, že je třeba cílevědomě pokračovat. Princezna sice projevila ochotu, ale samotná výchova byla stále jen na počátku. Nyní bylo třeba skutečně odborného vedení a snaživé guvernantce se podařilo najít to pravé. Objevila madame de Mackau, učitelku s nejlepší kvalifikací, s výchovnou praxí i s dosti vysokým společenským postavením.

Madame de Mackau byla manželkou jednoho z králových ministrů a sama získala tu nejlepší výchovu v prestižním ústavu v Saint-Cyr. Toto skvělé zařízení pro děti z nejvyšších kruhů mělo v péči nejen jejich výchovu a vzdělávání, ale také přípravu na budoucí kariéru. Madame Marsan tedy požádala krále, aby jmenoval tuto dámu sub-guvernantkou princezny Alžběty a bylo to prý po všech stránkách šťastné rozhodnutí.